

Anne-Lie Vainik

Fostran till rättskänsla?

Education to achieve a sense of justice?

Unwanted actions in Swedish compulsory schools, such as violent and threatening behaviour, occur among children, and school-related reports to the police concerning children under the age of criminal responsibility have increased. There are no specific regulations stating that the police must be contacted when a child hits or threatens other children in school. However, school staff are obliged to report concerns about children's well-being to social services. In Swedish compulsory schools, it is usually the school principal who decides whether an incident should be reported to the police. In this article seventeen interviews with principals about their attitudes to school-related reports to the police are analysed, focusing on children aged 7–14 who subject other children to violent and threatening acts in school. If children under the age of 15 are alleged to have committed crimes, they are diverted from the justice system to the welfare system, i.e. the social services. In most cases a report to the police of a child under 15 suspected of crime leads to a referral by the police to the social services with concern for a child at risk. Results demonstrate that principals differ considerably in assessing which acts are to be regarded as suspected crimes and at what minimum age a report should be made to the police. This suggests that the same unwanted action can be met with completely different reactions from the adult world in different schools. Some principals said that they report incidents among minors to highlight their concern about the welfare of the suspected child, having previously repeatedly expressed concerns to social services and sometimes to parents, without seeing any measures taken to prevent the child from continuing to commit unwanted actions in school.

Anne-Lie Vainik är doktorand vid institutionen för socialt arbete, Linnéuniversitetet i Växjö och institutionen för socialvetenskap, Ersta Sköndal högskola.

Kontakt: anne-lie.vainik@esh.se

Inledning

I grundskolors verksamheter förekommer det att barn begår hotfulla, våldsamma och förolämpande handlingar mot varandra. Den här artikeln handlar om sådana handlingar som kan polisanmälas av rektorer. Artikelns fokus är barn i grundskolan som inte fyllt 15 år och jag kommer i det fortsatta att benämna handlingarna som *oönskade handlingar*¹.

Skolrelaterade polisanmälningar rörande misshandel har ökat i perioder från och med åttiotalet i Sverige och ökningen innefattar även brottsmisstänkta barn under 15 år (Granath, 1998; Estrada, 1999; Christie, 2005). Varken aktuell eller äldre skollagstiftning tar upp polisanmälningar som pedagogiskt verktyg i grundskolan (Vainik, 2013).² Några straffrättsliga eller socialrättsliga förändringar har inte heller skett som kan ha bidragit till öknings i antalet polisanmälningar.³ För skolpersonal gäller samma regler för att göra polisanmälningar som för allmänheten.

Under nittiotalet gav Skolverket tillsammans med Rikspolisstyrelsen ut en nationell handledning som stöd för skolpersonal i beslutet att göra polisanmälningar (Skolverket, 1999). I skriften förmedlas att det inte finns några föreskrifter som anger om och när polis ska kopplas in, men man understryker att det föreligger en anmälningsskyldighet till socialtjänsten för skolpersonal vid oro för att barn far illa, till exempel genom att begå brott (a.a. s. 4). I handledningen betonas samtidigt att: "det är nödvändigt att samhället konsekvent hävdar de grundläggande värden som skyddas av de straffrättsliga reglerna" samt att det är socialtjänstens och rättsväsendets gemensamma intresse att motverka brott (a.a. s. 8). Det antyder att skolpersonal, likt andra professioner som möter och ansvarar för problembärande barn, ska förhålla sig till både socialt/stödjande reaktioner och till korrigerande/straffande reaktioner i det fostrande uppdraget i syfte att påverka barns värderingar, karaktär och beteenden. I avsikt att mildra dramatiken kring en polisanmälan skrivs: "En anmälan om brott består egentligen inte av något annat än de uppgifter som ligger till grund för polisens bedömning (...). Det är en skriftlig dokumentation av rapporterade sakförhållanden" (a.a.).

Det står alltså var och en fritt att göra en skolrelaterad polisanmälan om misstanke om en oönskad handling begås av ett barn oavsett ålder på barnet (Boström & Lundmark, 2012, s. 320; Vainik, 2016). Dock är barn under 15 år som begår brott, förutom ett ansvar för vårdnadshavarna, primärt ett ansvar för socialtjänsten och

1 Begreppet är hämtat från Niels Christie (2005) som problematiserar användningen av begreppet kriminalitet i olika samhällssystem.

2 Rektorer är endast skyldiga att göra en polisanmälan vid omhändertaganden av vapen, narkotika eller andra hälsofarliga varor (5 kap. § 23 skollagen (SkolL, 2010:800).

3 Polisen har rätt att utreda icke straffmyndiga barns brott enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL, 1964:167). Sedan den 1 juli 2010 medges polisen i högre omfattning än tidigare att utföra sådana utredningar.

inte för rättsväsendet med hänvisning till åldersmarkören för straffansvar i Sverige.⁴ En polisanmälan som innefattar ett brottsmisstänkt barn under 15 år sänds vanligen vidare utan åtgärd till socialtjänsten med stöd av 6 § polislagen (PL, 1984:387). I slutet av nittiotalet tydliggjorde Justitieombudsmannen, JO, ansvarsförhållandet mellan socialtjänst och rättssystem när barn under 15 år (och särskilt under 12 år) begår brott i skolan (JO, 1998). I direktivet framhölls att en polisanmälan inte ska användas som en form av sanktion mot barn och JO påtalade att om skolpersonal efter egen utredning och interna åtgärder misstänker att barn far illa ska en anmälan göras i enlighet med 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL 2001:453). En anmälan om oro för att ett barn utvecklas ogynnsamt från skolan till socialtjänsten säkerställer dock inte ett konkret samarbete mellan skolan och socialtjänsten⁵.

Att retas verbalt eller att gå till fysiska angrepp i skolan kan definieras på många andra sätt än som ett brott; som ett internt ordningsproblem, en kränkning, mobbing, en diskrimineringsgrund, ett arbetsmiljöproblem, ett resultat av en oriktig myndighetsutövning eller ett socialt problem (Vainik, 2016). Med varje specifik begreppslig konstruktion kan ett specifikt anmälningsförfarande till en för skolan extern myndighet följa.⁶ En betydelsefull aktör i bedömningen av vilken önskad handling i grundskolan som kommer att polisanmälas är skolans rektor. Varje enskild rektor har det yttersta ansvaret och handlingsfriheten att sköta sin skola med hänvisning till att skollagen i huvudsak anger vilka mål skolverksamheterna ska uppnå, men inte specifikt hur målen ska uppnås. En sådan styrningsform ger utrymme för stora skillnader i hur barns önskade handlingar kommer att bemötas i respektive skola, till exempel om en önskad handling kommer att polisanmälas eller inte.

Syftet med förevarande artikel är att med en socialkonstruktivistisk ansats beskriva och analysera 17 rektorers förhållningssätt till polisanmälningar i relation till barns önskade handlingar i form av hot, våld och förolämpningar som utförts av barn 7–14 år mot andra barn i grundskolan. Den konstruktivistiska ansatsen utgår från två parallella synsätt på barn vilka påverkat hur rättsliga och sociala reaktioner inför barns brott tar sig uttryck i Sverige. Synsätten kan inordnas under benämningen barn som lever farligt och anses vara i behov av skydd, respektive det ”farliga” barnet som ses som en risk och ett samhällshot som måste korrigeras. Utifrån de två parallella synsätten på barn präglas samhällets uppdrag att förhindra brottslighet och en ogynnsam utveckling hos barn av å ena sidan korrigerande och straff och å andra sidan socialt stöd och vård (Svensson, 2006, s. 36; Tärnfalk, 2007, s. 19). Frågan som besvaras i artikeln är: Vad sägs av rektorerna vara avgörande för att göra en polisanmälan?

4 1 kap. § 6 Brottsbalken (BRB, 1962:700).

5 Jmf. Östberg (2010).

6 Barn- och elevombudsmannen (BEO), Skolinspektionen, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Arbetsmiljöverket (AV), Justitieombudsmannen (JO), Socialtjänsten.

Skolans fostrande uppdrag och brottsförebyggande roll

Skolan har i modern tid haft en betydande roll som socialiseringsinstitution i Sverige (Isling, 1988; Carleheden, 2002; Börjesson & Palmblad, 2003; Qvarsebo, 2006; Sandin & Sundkvist, 2014). Grundskolan kan sägas ha två huvudsakliga uppdrag – kunskapsförmedling och medborgarfostran (Berg, 2013, s. 22). I uppdraget att fostran ingår att förmedla kunskaper om mänskliga rättigheter och samhällets demokratiska värderingar (1 kap. 4 § SkoL). I skolans styrkällor har uttryckts att: ”genom praktisk och vardaglig handling ska detta uppnås bland annat genom *fostran till rättskänsla* (LpO94, s. 3; Prop. 2009/10:165, s. 223; Lgr11, s. 7). Målet är att barns obligatoriska skolgång inte enbart ska leda till allmänbildande kunskaper utan även att barnen ska internalisera de för tiden rådande värdena med målet att uppnå en gemensam social samhällsordning (Berg, 2013, s. 77; Carleheden, 2002, s. 43). Den obligatoriska grundskoleutbildningens målsättning är att främja barns personliga utveckling så att de blir kompetenta och ansvarskännande medborgare, och det ska genomföras i samarbete med hemmen (1 kap. 4 § SkoL). Det vill säga, de vuxna i barnets familjebild som ansvarar för barnets fostran.

Grundskolan förstås här som ett socialt system vars sociala uppdrag effektueras liksom det kunskapsförmedlande uppdraget genom rätten till utbildning och den allmänna skolplikten (7 kap. SkoL; 2 kap. 18 § regeringsformen, RF, 1974:152). Genom skolplikten har staten ansvaret för att förebygga, åtgärda och skydda barn från oönskade handlingar i skolan. I skollagen begreppsliiggörs sådana handlingar vanligen som kränkningar, mobbning eller diskriminering.

Barn som bryter mot grundläggande normer och därmed anses utvecklas i oroande riktning har historiskt och i nutid varit en prioriterad fråga i politik och för ansvariga myndigheter (Levin, 1998; Wästerfors, 2014; Wahlgren, 2014). I detta har grundskolan varit en självklar brottsförebyggande plattform (Wahlgren, 2014). Under sjuttio-talet hade polisen undervisningsskyldighet i lag och rätt. Rikspolisstyrelsen och Skolöverstyrelsen (senare Skolverket) hade ett nära samarbete i brottsförebyggande frågor och gav gemensamt ut handledande skolmaterial för de poliser som ansvarade för undervisningen (a.a.). Polisens roll som en naturlig del av skolans vardag i ett brottsförebyggande perspektiv försvann under slutet av nittio-talet i samband med att polisorganisationen såg över sin effektivitet (Wahlgren, 2014). Med anledning av skolans långvariga och tämligen intensiva relation till polismyndigheten i ett brottsförebyggande syfte är det intressant att notera att begreppen våld, brott eller misshandel inte är representerade i skollagstiftning, förarbeten eller läroplaner från och med 1962 och fram till och med nuvarande lagstiftning (Vainik, 2013). I relation till skolpersonalens juridiska utrymme för att ingripa vid tillfälle av oönskade handlingar talas istället i skollagen om ordningsregler, disciplinerande och särskilda åtgärder i relation till trygghet och studiero samt om åtgärder mot kränkande behandling (5, 6 kap. SkoL).

Åtgärder mot barns oönskade handlingar

Skolverket (2011) förmedlar i ett stödmaterial för rektorer och huvudmän att det ska råda nolltolerans inför kränkande behandling i grundskolan. Det gäller likväl för kränkningar mellan barn som mellan barn och vuxna. Under 2000-talet har skolan belagts med utökat lagstadgat ansvar att motverka och åtgärda oönskade handlingar i form av kränkande behandling. Med införandet av en förtydligad lagstiftning var målet att tillförsäkra barn en skolsocial miljö helt fri från kränkande behandling (prop. 2005/06:38, s. 141; prop.2007/08:95, s. 577; prop.2009/10:165, s. 695). Förtydligandet har också inneburit att skolors huvudmän (kommuner och privata ägare) kan bli skadeståndsskyldiga om det efter utredning av ansvarig myndighet visar sig att barn har blivit utsatta för kränkningar eller diskriminering⁷.

Om det framkommer att ett barn blivit kränkt i skolan ska rektor informeras, som i sin tur ska anmäla det till skolans huvudman. Vidare förmedlar lagen att huvudmannen är skyldig att skyndsamt vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden (6 kap. 10 § SkoL).⁸ En rektor ska besluta om och följa upp ordningsregler för sin skolenhet vilka ska upprättas under medverkan av skolbarnen (5 kap. 5 § SkoL). På varje skola ska det finnas tillgång till ett elevhälsoteam som kan bestå av kurator, psykolog, rektor, skolläkare och specialpedagog vilka i samråd med vårdnadshavare till barn med särskilda behov kan upprätta åtgärdsplaner med målet att ett barn ska upphöra med ett oönskat beteende och nå utbildningens mål (2 kap. 25 § SkoL).

Skolan har även ett visst utrymme för interna disciplinerande åtgärder. Barn som hotar och slår andra barn i skolan kan utvisas ur klassrum, få en skriftlig varning, få kvarsittning, stängas av en tid från skolan eller förflyttas till annan skolverksamhet (5 kap. 6, 11 §§ SkoL).

Skolan kan också vända sig till externa myndigheter för stöd i arbetet med barn som misstänks utvecklas ogynnsamt. Sådan misstanke är skolpersonal skyldig att anmäla till socialtjänsten. Det föreligger inte heller något formellt hinder för att göra en polisanmälan oavsett ålder på barnet. Grundskolors verksamheter lyder även under arbetsmiljölagen och skolmiljöer ska utformas så att barnen är trygga, har arbetsro och risker för hot och våld ska så långt det är möjligt förebyggas (5 kap. 3, 4 §§ SkoL; 2, 3 §§ Arbetarskyddsstyrelsens författningssamling, AFS, 1993:2).

Skollagen är en mållagstiftning och innehåller inte några tydliga handlingsdirektiv för hur oönskade handlingar ska hanteras. Reglering genom mållagstiftning gör att både tillämpning och tolkning förflyttas till professionerna inom aktuell myndighet

⁷ Utredande myndigheter kan vara Skolinspektionen/Barn- och elevombudsmannen (BEO), diskrimineringsombudsmannen (DO).

⁸ I privata skolverksamheter är huvudmannen ägare och samma regler gäller för dem.

(Hollander & Alexius Borgström, 2009, s. 52). Rektorer har därmed ett tämligen stort utrymme för egna tolkningar av det som i skollagen uttrycks vara en *skäligen* åtgärd vid händelse av oönskade handlingar bland barnen. Rektorerens förhållningssätt till barns oönskade handlingar kommer i ett sådant utrymme att vara präglade av rektorernas egna erfarenheter och motivation vilket öppnar upp för skilda konstruktioner av barns oönskade handlingar. Det i sin tur leder till att en och samma oönskade handling kan bemötas med helt olika reaktioner från vuxenvärlden.

Barn som lever farligt och det farliga barnet

Människors oönskade handlingar kan ges en mångfald av betydelser beroende på den sociala kontexten (Christie, 2005, s. 17). Vilka betydelser som ges respektive handling har sitt ursprung i betraktarens kognitiva förmåga, erfarenheter, värderingar och motivation vilket gör att det kan existera flera "verkligheter" och bilder av "sanningar" på en och samma gång. Den här studiens teoretiska ansats utgår från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv som relateras till rektorernas möjliga alternativa definitioner av respektive oönskad handling. Definitionerna sätts vidare i relation till två parallella synsätt på barn.

Barns oönskade handlingar i form av brottslighet har haft och har stort fokus i det västerländska moderna samhället (Goldson, 2002, s. 120). Attityden till insatser och åtgärder i relation till barns brottslighet är dualistisk i betydelsen att barn omväxlande uppfattas som offer som behöver skydd, omhändertagande och vård, respektive som ett hot mot samhället som kräver korrigerande och disciplinerande (Goldson, 2002, s. 134; Ponnert, 2007, s. 43–52). För svenska förhållanden är åldersmarkören för straffmyndighet 15 år, och socialtjänsten är den myndighet som har ansvar för att arbeta för att yngre barn upphör med brottsligt beteende. Men även i de fall barn i åldern 15–18 år (i vissa fall upp till 21 år) begått brott sker i flesta fall en överlämning till socialtjänsten för verkställande av påföljd efter straffrättslig dom (Svensson, 2006; Andersson & Mattsson, 2011, s. 45–53; Tärnfalk, 2014, s. 15:30:32; Clevesköld, Thunved & Thunved, 2014, s. 141–190). I valet av lämplig reaktion inför barns oönskade handlingar har således barnets ålder en avgörande betydelse för i vilken mån rättssystemet (straff) och välfärdssystemet (social insats) kommer att få företräde.

Rättssystemet fokuserar rätt eller fel, skyldig eller oskyldig. Välfärdssystemet fokuserar, utifrån att se till barns behov och barns bästa, att kunna ge det stöd som bäst tjänar barnets fortsatta utveckling (Svensson, 2006, s. 36–39; Tärnfalk, 2007, s. 26–30). När rättssystemet ska orientera sig om barns problembild utgår det från ett begränsat antal straffrättsliga utgångspunkter. Är individen skyldig till att ha begått ett brott? Brottsens allvar och "farlighet" blir centralt samt omfattningen och karaktären av de brott som individen har begått tidigare. Individens uppsåt blir även en dominerande faktor. Välfärdssystemets tillvägagångssätt är att samla så mycket infor-

mation som möjligt om riskfaktorer som kan förklara barnets problembeteende, för att sedan kunna intervensera utifrån vad som anses vara bra för att förhindra en ogynnsam utveckling hos barnet.

Historiskt har vikten av en nära relation mellan skolan, som central brottsförebyggande arena, och socialtjänst och polis påpekats i flertalet statliga utredningar och promemorior i Sverige (Wahlgren, 2014). I grunden bygger det på uppfattningen om att tidiga ingripanden mot barns oönskade handlingar har en brottsförebyggande effekt (a.a.). I nutid visar sig dessa ställningstaganden genom ett utpräglat juridiskt påbud om socialtjänstens ansvar att samarbeta med familjer och samverka med samhällsorgan och organisationer i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa (5 kap. 1 a § SoL). Påbudet kan förstås som en politisk viljeyttring att understryka socialtjänstens och rättsväsendets gemensamma uppgift att utifrån olika ”verkligheter” motverka och, genom tidiga ingripanden förhindra, att barn begår oönskade handlingar. De båda ”verkligheternas” eventuella existens studeras här med utgångspunkt från 17 rektorers förhållningssätt till barns oönskade handlingar och polisanmälningar i utbildningssystemets kontext.

Tidigare forskning om förhållningssätt till barns oönskade handlingar och polisanmälningar i grundskolan

Lundén & Näsman (1980) har genomfört en sociologisk kvalitativ närstudie av beslutsfattande i en grundskolas elevvård. Studien är av äldre karaktär men visade på den komplexitet som kan råda när skolpersonal i den moderna grundskolan definierar och hanterar de så kallade problembärande barnen. Studiens utgångspunkt togs utifrån beslutsfattarnas argument för sitt handlande. Skolans kontakter med polisen framträdde endast som rutinemässigt rapportering till skolans kurator om barns olika förseelser (a.a. s. 69). Tre former av utgångspunkter i synen på barn som brutit mot ordningen fanns närvarande samtidigt: 1) Barnet vet att det avviker, barnens handlingar ses som avsiktliga och möjliga att sluta med om de bara ”skärper sig”. 2) Barnet rår inte för att det bryter mot ordning och uppförande, alla kan ha en dålig dag, ha det svårt hemma etc. 3) Barnet är inte normalt och psykologisering och diagnostisering görs. Avvikelse anses därmed ligga utanför barnets kontroll (a.a. s. 76–94). Av studien framgick att det var svårt att som forskare förstå kopplingen mellan skolpersonalens åtgärder och olika typer av elevers brott mot ordning och uppförande (a.a. s. 81).

Med stöd av vinjetter som beskriver barn som begår oönskade handlingar intervjuade Stigsdotter-Ekberg (2010) ett litet antal professionella från skola, polis och socialtjänst om deras reaktioner på barns oönskade handlingar (a.a. s. 85–92). Det var bara tre lärare som intervjuades och vinjettmetoden är en kritiserad metod från trovärdighetssynpunkt men det finns ett värde av studien då inställningen till polisanmälningar hos skolpersonal är ett begränsat forskningsområde. Lärarna pendlade

mellan att anse att skolan måste ta sitt ansvar och borde kunna utreda händelser själv, och att å andra sidan måste lagen utanför skolan även gälla innanför den (a.a. s. 85). En lärare ansåg att göra polisanmälningar från skolans sida är att visa handlingsför-lamning. En annan förmedlade att en polisanmälan kan vara en sorts markering men att det är viktigt att alla andra vägar prövats innan en polisanmälan görs (a.a.). En polisanmälan sågs också vara ett sätt att aktivera socialtjänstens insatser. Samtidigt uttrycktes en skepsis inför polisanmälningar för att barn då riskerade att reduceras till att bli "utredningsärenden" (a.a. s. 89)

Studier visar att det finns skillnader i hur skolpersonal och barn uppfattar oönskade handlingar i form av kränkande behandling (Ringrose & Renhold, 2010; Evaldson & Svahn, 2012; Cederborg, 2014, s. 115–116). Repressiva disciplineringsmetoder mot skolvåld sägs påverka skolmiljön till det sämre (Rutter et al., 1979, s. 204–205; Skiba & Peterson, 1999, s. 372–382; Morrison et al., 2006, s. 211). Sådana metoder har ansetts bygga på vuxenperspektiv och tenderar att förbise barns lek (a.a., Kerbs & Jolley, 2007, s. 24–25).

Benägenheten att polisanmäla skolrelaterad misshandel ökade under perioden 1989–1997 (Estrada, 1999, s. 103–109; 2001). Frekvensen av polisanmälningar visade även en ökning i åldersgruppen 7–14 år. Estrada genomförde statistiska analyser av anmälda misshandelsbrott där offren var i åldern 7–14 år samt av utredningar om misshandelsbrott mot 7–14-åringar (a.a. s. 88). Vidare studerades skolors reaktioner kring våld och ordningsproblem genom att tolka texter i lärartidskriften *Skolvärlden* (a.a. s. 85). Estrada kunde inte förklara ökningen med en faktisk ökning av våldet och han antyder att det snarare är skolan som har förändrat sin syn på hur ordningsproblem ska hanteras än att barnen ändrat beteenden (a.a. s. 85–122). En orsak till den ökade anmälningsbenägenheten antogs även kunna vara ett sätt för skolan att genom att de-konstruera ordningsproblem till ett brott "lämpa över" problemen till en annan myndighet på grund av begränsad ekonomi (a.a. s. 122). Estrada relaterade även den ökande anmälningsbenägenheten till ett utslag av en ökad känslighet för kriminalitet som uppstått genom ett ökat fokus på brottslighet och ungdomsvåld i media under 1990-talet.

Kriminologer i Finland har tillfrågat rektorer om anmälningsbenägenheten för både våld och skadegörelse bland yngre skolbarn (Kivivuori, Salmi & Jouhki, 2013). Det är en begränsad enkätstudie men det framgår att anmälningsbenägenheten för misstänkt misshandel ökade från 20,7 procent 2001 till 47,1 procent år 2012 (a.a. s. 2). Likt svenska förhållanden ses inga bevis för en ökning av ungdomsbrottsligheten som kan förklara ökningen av anmälningarna (a.a.). Däremot antyds att föräldrar i Finland tenderar att vilja förrättsliga mobbning och därigenom utövar tryck på rektorer att göra polisanmälningar. Rektorerna gör då polisanmälningar för att undvika misstanke om underlåtenhet att agera med följande rättsliga konsekvenser (Kivivuori, 2014, s. 297).

Polisanmälningar som rör brottsmisstänkta barn under 15 år förmedlas i de flesta fallen vidare till socialtjänsten. Anmälningarna som rör barn under 15 år har uttryckts vara till hjälp för socialtjänsten att motivera föräldrar att ta emot insatser som rör deras barn (BRÅ, 2008, s. 6–7; prop. 2009/10:105, s. 2; BRÅ, 2014, s. 6). Samtidigt har en studie av två socialkontor, om i vilken omfattning inkomna anmälningar till socialtjänsten om barn som far illa utreds av socialtjänsten, visat att anmälningar om barns kriminella och våldsamma beteende som kommer från polisen i mycket få fall ledde till vidare utredningar i jämförelse med polisanmälningar som rör barn som far illa på annat sätt (Östberg, 2010, s. 96).

Polisanmälningar har i tidigare forskning uppfattats som ett medel för kommunikation mellan skola, socialtjänst och familj rörande barn som upplevda problem-bärare (Vainik, 2016). Genom analys av texter i skolrelaterade polisanmälningar framkom att rektorer försökte markera allvar mot de brottsmisstänkta barnen, men också mot föräldrarna och mot socialtjänsten. Även föräldrar gjorde polisanmälningar bland yngre barn men då i syfte att göra en markering mot skolan och socialtjänsten med anledning av mobbning (a.a.).

Metod

Syftet med förevarande artikel är att beskriva och analysera 17 rektorers förhållnings-sätt till polisanmälningar av oönskade handlingar som utförts av barn under 15 år. För att erhålla människors syn på ett visst fenomen anses den kvalitativa forskningsinter-vjun lämplig (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 15 ff.). Med hjälp av en halvstrukturerad intervjumetod har 17 rektorer, som ansvarar för 17 olika skolor i ett storstadslän, till-frågats om grundskolebarns oönskade handlingar och polisanmälningar från skolans sida. Urvalet består av två biträdande rektorer och 15 rektorer med 10–25 års erfarenhet av skolvärlden. Det var en utmaning att finna rektorer som ville medverka i studien och intervjuerna kan sägas vara så kallade elitintervjuer. Sådana karaktäriseras av att respondenten är expert på sitt område och oftast har en inflytelserik position samt att intervjupersonerna kan vara svåråtkomliga (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 163). Inledningsvis genomfördes en pilotstudie med två rektorer i avsikt att pröva intervjuguiden. Dessa rektorer förmedlade därefter kontaktuppgifter till andra rekto-rer. Åtta rektorer är män och nio kvinnor och skolorna de företräder finns såväl i soci-oekonomiskt väletablerade områden som i områden av motsatt karaktär. Skolorna de företräder är alla kommunala och inrymmer hög- (F-9), låg- och mellanstadieskolor. Att samtliga skolor är kommunala kan ha påverkat studiens resultat då det inte är uteslutet att förhållningssättet till polisanmälningar kan skilja sig åt mellan rektorer som förestår kommunala skolor respektive friskolor.

Studien har prövats och godkänts av etikprövningsnämnden för 15–20 intervjuer (Dnr 2013/307-31). Antalet begränsades till 17 när mättnad i informationsflödet

uppnåddes. Etiskt genomförd forskning ska bland annat bygga på en tydlighet om studiens syfte, sekretess, anonymitet, konfidentialitet och utrymme för självbestämmande (Hewitt, 2007). Samtliga rektorer erhöll en skriftlig förfrågan om att delta i studien med forskningsetisk information. Under intervjun ställdes frågor utifrån teman formulerade i en intervjuguide, men rektorerna valde ofta att svara med berättelser ur deras vardag, vilket gav rika beskrivningar av beslut och händelseförlopp, platser och personer. Vid transkriberingen av intervjuerna togs all personrelaterad information, namn på kommuner och skolor bort för att säkerställa anonymiteten.

Analysarbetet har gjorts med hjälp av det som Graneheim & Lundman (2004) benämner kvalitativ manifest innehållsanalys. Att metoden är manifest innebär att analysen görs av det som explicit sägs och tolkning av en djupare underliggande mening av utsagor görs inte (a.a. s. 106). Intervjuerna transkriberades och lästes två gånger för att få en känsla för materialet. Rektorernas konkreta utsagor sorterades efter intervjuguidens teman som sedan jämfördes för att åskådliggöra likheter och skillnader. Med hjälp av ett analyschema togs meningsbärande text ur citaten som sedan kondenserades med målet att få fram det essentiella i texterna. De kondenserade texterna kodades för att få en beskrivning av textens innehåll. En sortering av och jämförelse mellan koderna gjordes och en huvudkategori av argument för att göra polisanmälningar framträdde: Markering.

Meningsbärande enhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Huvudkategori
Att markera att samhället har regler och dom reglerna måste vi alla följa och det gäller dig med även om du bara går i femman. Att få barnet att förstå att det finns system i världen, och dom måste jag (barnet) leva efter och jag (barnet) kan inte ta mig vilka friheter som helst. Inte ens om jag fått en diagnos (ADHD) som talat om att jag är på ett visst sätt (RSc6).	Att markera att samhället har regler och dom reglerna måste vi alla följa. Att få barnet att förstå att det finns system i världen. Jag (barnet) kan inte ta mig vilka friheter som helst.	Att markera att samhället har regler och dom reglerna måste vi alla följa	Markering

Tabell 1. Exempel på analyschema för huvudkategori – Markering

Huvudkategorin kunde delas in i tre underkategorier utifrån rektorernas beskrivningar av markeringarnas kommunikativa riktningar och det utkristalliserades tre underkategorier utifrån dess riktning:⁹ 1) till det enskilda barnet och omgivande barn, 2) till föräldrar och 3) till socialtjänsten. De anmälningar som riktats till det enskilda barnet och omgivande barn (1) kunde vidare delas in i ytterligare två underkategorier: 1a) Handlingens karaktär, 1b) Åldersmarkörer.

Trovärdighet och tillförlitlighet är mått på i vilken mån en kvalitativ studie når måluppfyllelse och studiens kvalitet (Malterud, 2001, s. 483). I artikeln ges exempel på citat och kodningsprocessen i tabellform som ligger till grund för studiens resultat.

Resultat

Analysen av talet om polisanmälningar resulterade i en huvudkategori: Markering, vilket var ett ofta förekommande begrepp när rektorer beskrev förhållningssätt till polisanmälningar. Markeringens avsedda riktning var av olika slag och utgjorde tre underkategorier enligt följande:

Underkategori 1. Markering riktad till det enskilda barnet och omgivande barn

Polisanmälningar som är riktade till det barn som ansetts ha utfört den oönskade handlingen och till omgivande barn har syftet att vara brottsförebyggande och korrigerande. "Med anmälan så vill jag då klargöra att vi följer det vi har sagt. Och det vi har sagt i våra ordningsregler är att det som är ett brott i samhället det är också brott i skolan" (R6c1).

Hellre "åka fast" då så att det svider lite. Kommer man för lätt undan så gör man gärna om det. Och även om dom [barnen] inte är straffmyndiga så har ju faktiskt polisen i vissa lägen gått in och haft samtal med vissa barn, det tycker jag är en bra grej, det har givit bra effekt, i alla fall vad jag hört. Socialtjänstanmälan kan inte skapa en sådan effekt överhuvudtaget" (R4c3).

I andra avseenden förmedlar rektorer en avsaknad av reaktioner av den lokala polisen när rektor har polisanmält. "Vi får väldigt sällan någon återkoppling tillbaka från polisen. Jag tror att det har hänt en gång under åren. Polisen lyser med sin frånvaro och det är jättesynd tycker jag" (RC13c4). "Det händer ju absolut ingenting med en polisanmälan utan skickas i bästa fall vidare till socialtjänsten" (RC5c3).

⁹ Det förekommer även uttalanden om skolrelaterade polisanmälningar som en kombination av de tre underkategorierna men här redovisas de tre typfallen så som de förekommer vart och ett för sig.

I den här underkategorin nämns även vikten av att göra ett slags allmänpreventiv¹⁰ markering: "Det är ju också en viktig markering gentemot alla andra [barn], för dom pratar ju med varandra, och det sprider ju sig på ett ögonblick, att 'ojdå, nu har Greta slagit Lotta, nu kommer Greta bli polisanmäld utav rektorn' " (R15c8). De allmänpreventiva utgångspunkterna framgår särskilt hos rektorer som haft erfarenheter av att ta över en skola där normerna sägs ha gått förlorade. Bränder, våld och hot om våld beskrivs präglade sådana skolmiljöer och polisanmälningarna görs med målet att återta auktoritet: "Har man tappat auktoritet så måste man stegvis återta den. Men det vi polisanmälde då, med den killen, det gick ryktesvägen och det hade effekt" (R14c4).

1a) Handlingens karaktär

Rektorerna gör personliga gränsdragningar för vilken handling som ska eller inte ska generera en polisanmälan när barn är under 15 år. För vissa rektorer krävs ett våld som definierats vara grovt, förekomst av knivar och tillhyggen och om också vuxna kommit till skada:

När det har vart så våldsamt att elever har använt tillhyggen och slagit både barn och vuxna, då har jag faktiskt gjort polisanmälan (R3c2).

För andra rektorer är ett slagsmål, oavsett graden av våld, en anledning att göra en polisanmälan och då med brottsförebyggande avsikter.

Alltså om barnen slåss så gör vi en polisanmälan och det vi säger till föräldrarna är att det är polisens sak att utreda om det var ett brott, för det gör inte vi [skolan]. Vi gör ju det här lite granna i förebyggande syfte för det som är våld ute i samhället är också våld i skolan (R7c2).

De bestämda förhållningssätten hos vissa rektorer står i kontrast till en annan rektors mer osäkra förhållningssätt till vad som är en allvarlig situation och inte:

När det gäller polisanmälningar så, jag kan ta som exempel: Två killar börjar sko- jbråka, som det heter, och för en vuxen så är det väldigt svårt att veta; är det sko- jbråk eller vad är det? Vi har kameraövervakning på den här skolan (...) och då har ju det varit bevismaterial när jag har gjort en polisanmälan (R2c8).

10 Allmänprevention innebär att ett straffbeläggande av en önskad handling har syftet att uttrycka en samhällelig värdering samt att vetskapen om att en handling är straffbelagd ska avskräcka allmänheten från att begå den. Ett straff (som kan innehålla vårdande inslag) kan även ha avsikten att verka avskräckande för en enskild individ så att denne inte begår den önskade handlingen igen vilket benämns individualprevention.

Om barnet som begått en oönskad handling bedöms att ha haft uppsåt att skada kan det vara en anledning till polisanmälan: ”Men alltså har du ett uppsåt att skada en annan individ redan där tycker jag” (R11c2). Tillfällen där barn tillhörande en annan skola upprepade gånger kommer och bråkar beskrivs av en rektor vara en anledning till att göra inte bara en utan flertalet polisanmälningar även när barn är under 15 år:

Och det var jättemånga polisanmälningar som avskrevs där polisen valde att inte utreda. Men vi körde ju på, så i nåt fall var det en unge som hade varit i skolan säkert 30 gånger (R10c2).

1b) Åldersmarkörer

Det problembärande barnets ålder är vanligt förekommande argument både inför beslut om att polisanmäla och för att inte göra det. Rektorer som förhåller sig positiva till polisanmälningar uttrycker att polisanmälningarna har en kraftfullare effekt [i betydelsen avskräckande] för barn under 12 år: ”Men ja, det blir ju inget straff i dom här åldrarna, va. Men har du fått det här på dig i fyran, femman, sexan någonstans så blir du ganska skraj först” (R6c1).

För vissa rektorer är barns låga ålder en utgångspunkt för att inte göra en polisanmälan och gränsen sätts vid 12 års ålder. Konsekvenserna av barns oönskade handlingar sägs då främst hanteras i samtal med föräldrar och barn i skolan.

Alltså 12 år...det är en liten gräns där kan jag tycka och där är jag inte helt tydlig men jag har en gräns, jag kan säga högstadiesbarn om det handlar om slagsmål eller den typen. Men annars så, yngre barn, då samlar vi dom som är berörda, föräldrarna, jag eller någon av de biträdande rektorerna. Vi tar mycket sådana samtal (R2c1).

Men det finns också exempel på rektorer som inte tycker att det finns någon nedre åldersgräns när syftet är förebyggande:

Jag tycker inte att det finns någon åldersgräns nedåt för att polisanmäla. I X-kommunen till exempel prioriterades ju barn 8–11 år. Det är ju att sätta stopp, kanske förebygga (R16c1).

Underkategori 2. Markering riktad till föräldrar

En polisanmälan uttrycks även vara ett sätt att kommunicera allvar till föräldrar till barn som under en längre tid ansetts skapa ordningsproblem och oreda i skolmiljön:

Om jag tänker på den specifika händelsen som jag nämnde med nioåringen, då är det mer för att rikta till mamman att ditt barn mår inte bra och du hörsammar inte ditt barns bekymmer (...) hon är i någon slags förnekelse (R7c3).

En rektor beskriver hur hen tidigare har tänkt kring polisanmälningar som allvarsmarkering rörande barns problembeteende i skolan. "Markeringen var mer mot vuxenvärlden än mot pojken, jag tänkte det är ett större allvar, ett större tryck i en polisanmälan. Men min erfarenhet nu är att det inte var det" (R3c3).

Samtidigt som polisanmälningar kan vara en markering av allvar från skolan till föräldrar framkommer att flera rektorer är mycket återhållsamma med att göra polis-anmälningar när föräldrar kräver att rektorerna ska anmäla:

Det är mer föräldrar som kommer och kräver att vi ska vidta åtgärder så som polisanmälningar och sånt, när dom kokar över, när det händer grejer mellan ungarna. (...) Då har jag sagt att det gör jag inte och just det här med att skolan inte är repressiv (R10c9).

En rektor uttrycker klar auktoritet i frågan om föräldrars inflytande över beslutet att polisanmäla. "Jag återkopplar till föräldrarna, och sen är det inte dom som ska sitta och tycka om de är eller inte är, utan det är jag[!] som avgör det" (R12c9). I intervjuerna framkommer att föräldrar ibland själva gör polisanmälningar oavsett rektorers förhållningssätt och att det har fått återverkningar i skolan:

Det finns föräldrar som polisanmäler. Sen har ju vi att hantera eleverna mitt i den här konflikten, och det får ju vi göra på bästa sätt. Ibland blir det jätte-, jätteknepig, en stor olöslig konflikt som kanske slutar med att ett barn slutar. Ibland går det inte heller att få föräldrarna att träffas utan man får ta föräldrarna var för sig för att hitta någon lösning för barnen här i skolan. Sen finns det ju föräldrar som har enorma svårigheter själva, lite så, och då blir det svårt att komma vidare (R1c8).

Underkategori 3. Markering riktad till socialtjänsten

När allvarliga markeringar i form av polisanmälningar anses vara nödvändiga kan de även vara riktade till socialtjänsten för att kommunicera och understryka att man menar allvar med flertalet tidigare anmälningar enligt 14 kap. 1 § SoL: "Mot socialtjänsten, egentligen, att nu vill jag visa att det här är allvarligt" (R9c6). En rektor säger

att: "Ibland gör man soc-anmälningar och soc-anmälningar men så händer inget och då kan man ha samlat ihop till en polisanmälan" (R16c5).

Det görs även ganska kraftfulla ifrågasättanden av socialtjänstens uppdrag och arbets sätt i den här kategorin: "Socialtjänsten, Äh! Jag tycker inte att det händer någonting, jag undrar ibland vad dom sysslar med, får man säga så? Och jag tror att vi vet ganska väl att det händer ingenting när vi anmäler, det är hemskt att säga det. Jag kanske inte ska säga det?" (R9c5). I relation till ifrågasättanden av socialtjänstens uppdrag uttrycks även en önskan om ett kraftfullare agerande i relation till barns oönskade handlingar i skolan:

Om dom [socialtjänsten] bara sa till mina elever att, "du slåss djävlar inte igen!" Gör du det, då kommer du att få en prick här hos oss, eller om du eldar igen då kommer vi att se till att, hej och hå. Alltså dom skulle ju kunna skrämma upp dom här ungarna, så att det aldrig hände något igen (R12c7).

Diskussion

Syftet med den här artikeln är att beskriva och analysera rektorers förhållningssätt till skolrelaterade polisanmälningar och att besvara frågan om vad som av rektorerna sägs vara avgörande för att göra en polisanmälan? Det övergripande svaret är att samtliga 17 rektorer säger sig göra eller ha gjort polisanmälningar med anledning av barns oönskade handlingar i de yngre barngrupperna, 7–14 år, men deras förhållningssätt till under vilka omständigheter det är lämpligt att göra det skiljer sig avsevärt åt. I huvudsak resonerar de flesta att polisanmälningar i de yngre barngrupperna är en typ av markeringar som riktas åt olika håll vilket är ett resultat som även Stigsdotter-Ekberg (2010) redovisat i sin avhandling. När det gäller att bedöma vad en oönskad handling mellan två barn faktiskt är, finns uttryck för att det är svårt att avgöra om det är på skoj eller på allvar när barn slåss och bråkar i grundskolan. Att vuxna i skolan tycker att detta är svårt har även bekräftats genom tidigare forskning (Kerbs & Jolley, 2007; Oliver & Candappa, 2007; Ringrose & Renhold, 2010; Evaldson & Svahn, 2012).

Polisanmälningar som pedagogiskt verktyg

Ur ett straffrättsligt perspektiv framträder både individualpreventiva och allmänpreventiva utgångspunkter när anmälningarna är avsedda att vara en markering mot barnet som utför oönskade handlingar och till omgivande barn. Förhållningssättet är då att polisanmälan ska ha avskräckande effekter på alla skolbarn men särskilt på det barn som utsätter andra. En rektor uttrycker det som att det är bra om det "svider lite" och att man "åker fast". De rektorer som förmedlar att barn från 12 år och yngre är de som är mest mottagliga för den avskräckande effekten torde rimligen fatta beslut om polisanmälningar som står i strid med JO:s direktiv om att en polisanmälan inte ska

användas som en sanktion mot barn (JO, 1998). Förhållningssättet hos rektorer som uttryckt ett avskräckande syfte med polisanmälningar är att ett barn inte får komma undan för lätt med oönskade handlingar. Av en intervju framgår att det måste gälla oavsett vilka underliggande bekymmer det aktuella barnet kan vara bärare av, till exempel att ha blivit diagnostiserad med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.¹¹ Det är en inställning hos skolpersonal som kan liknas vid den som Lundén & Näsman (1980) fann i sin studie om beslutsfattande inom elevvården i grundskolan. Att "barnet vet att de avviker, deras handlingar ses som avsiktliga men bara de väljer att skärpa sig så kan de sluta med sitt oönskade beteende" (a.a. s. 79–94). Förhållningssättet förstås här vara präglad av uppfattningen att barnen tidigt behöver inse att det som betraktas som brottsligt utanför skolan också är ett brott i skolan. Det finns då en underliggande idé om att det är av vikt att göra tidiga ingripanden för att förebygga en begynnande kriminell livsstil och att skolan har en uppgift som brottsförebyggande arena. Det är ett förhållningssätt till skolans fostrande uppdrag som lever kvar sedan långt innan den moderna obligatoriska grundskolan inrättades (jmf Wahlgren, 2014).

Rektorerna har olika förhållningssätt till åldersmarkören för när en polisanmälan är lämplig eller effektiv. En 12-årsgräns är vanligast och förekommer även som åldersmarkör i 31 § LUL i samband med utredning av barns brott. Även JO (1998) har berört 12-årsgränsen i sitt direktiv rörande skolrelaterade polisanmälningar. Det är en vanligt förekommande åldersmarkör i andra sammanhang till exempel inom Föräldrarätten i relation till barns utrymme för självbestämmande (Schiratzki, 2013, s. 49). Ingen av rektorerna kunde dock ge svar på varför de ansåg att 12 år är en lämplig ålder att göra polisanmälningar.

Även förhållningssättet till vilka handlingar som ska generera polisanmälningar i markerande och korrigerande syfte skiljer sig avsevärt åt. Rektorer gör bedömningar av handlingens farlighet, allvarlighet och uppsåt hos det brottsmisstänkta barnet. Rektorer som förhåller sig till barns oönskade handlingar på sådant sätt kan sägas utgå från straffrättsliga grunder vilket ligger väl i linje med Skolverkets och Rikspolisstyrelsens handledning (1999) om skolans uppgift att konsekvent hävda de värden som skyddas av straffrätten. Synen på lämplig reaktion inför barns oönskade handlingar kan då hänföras till det som Goldson (2002) benämner som uppfattningen om barn som "det farliga barnet". Det vill säga barnet som en risk och ett hot mot samhället och som behöver korrigeras. Polisanmälningar kan då förstås som ett pedagogiskt verktyg som förutom att riktas mot barnet även kan riktas som markeringar till föräldrar i ett slags föräldrautbildande syfte.

Rektorernas förhållningssätt till föräldrars krav på att göra skolrelaterade polisanmälningar skiljer sig åt från finska rektorers i tidigare studier. Finska rektorer går

11 Refererar till citat, R5c6 i tabell 1 i metodavsnittet.

föräldrars krav på polisanmälningar till mötes på grund av rädsla för att själva bli anmälda för underlåtenhet att hantera barns konflikter i skolan (Kivivuori, 2014). I motsats till de finska rektorerna understryker rektorerna i förevarande studie sin auktoritet och handlingsfrihet i besluten om polisanmälningar.

Polisanmälan som ett medel för kommunikation

Polisanmälningar visar även kunna tjäna som ett medel för kommunikation riktat till socialtjänsten. Det förhållningssättet kan förstås som att rektorerna inledningsvis har utgångspunkten att barnet "lever farligt" och kan misstänkas vara i behov av en social insats i form av vård och stöd från socialtjänsten. Syftet med den här typen av markeringar är att kommunicera allvar till socialtjänsten med målet att framtvunga en samsyn på det problembärande barnet efter att först ha uppfyllt anmälningskyldigheten till socialtjänsten ett flertal tillfällen. Av Stigsdotter-Ekbergs (2010) avhandling framkommer att även lärare har en uppfattning om att en polisanmälan kan ha syftet att aktivera socialtjänstens insatser. Estrada (1999) talar om att brottskonstruktion av barns ordningsproblem kan vara ett sätt att "lämpa över" problemet till annan myndighet. Rektorer i förevarande undersökning uttrycker snarare en form av uppgivenhet inför ett förväntat gemensamt ansvar med socialtjänsten för att hantera problembärande barn. Den uppgivenheten verkar i sin tur hänga samman med en oförståelse inför socialtjänstens uppdrag. Tidigare forskning som tagit sin utgångspunkt i ökningen av skolrelaterade polisanmälningar i Sverige förmedlar att polisanmälningarna kan förstås som en form av indirekt kommunikation mellan skola, socialtjänst och familj rörande problembärande barn (Vainik, 2016). Med hänvisning till Goldson (2002) och de dualistiska synsätten på barn som avviker genom normbrott kan ett barn genom två olika dokumentationssystem de-konstrueras från att i huvudsak definierats vara ett barn som "lever farligt" och misstänks vara i behov av socialt stöd till ett "farligt barn" som behöver korrigerig.

I förarbetet till förändringarna i 31 § LUL som från och med 1 juli 2010 medgav polisen större befogenheter att utreda brott som begåtts av barn under 15 år och i rapporter från Brottsförebyggande rådet, BRÅ, förmedlas att polisanmälningarna upplevs underlätta socialtjänstens arbete att motivera föräldrar att ta emot insatser till de brottsmisstänkta barnen (BRÅ, 2008, s. 6–7; prop. 2009/10:105, s. 2; BRÅ, 2014, s. 6). I förevarande intervjustudie framkommer liknande förhoppningar hos rektorerna både vad gäller polisanmälningars effekter på socialtjänstens arbete med det aktuella barnet och på föräldrarnas samarbete med skolan. I flera fall verkar kommunikationen med socialtjänsten med hjälp av polisanmälningar inte uppfylla rektorernas avsikter med markeringen. En polisanmälan som rör barn som ännu inte fyllt 15 år sänds vanligen vidare till socialtjänsten och omvandlas på så vis till en anmälan om oro för att barnet far illa, med målet att barnet ska utredas för att avgöra

behovet av sociala insatser. Östberg (2010) har pekat ut att anmälningar som har polisiär avsändare utreds i allra minst omfattning av socialtjänst i relation till övriga inkommande anmälningar till socialtjänsten om oro för att barn far illa. Flera rektorer uttryckte att de upplevt att ingenting händer med en polisanmälan som gått vidare till socialtjänsten, vare sig polisiärt eller socialt. Det pekar på att de yngre barnen i grundskolan som blir föremål för polisanmälningar reduceras till det som en lärare i Stigsdotter-Ekbergs (2010) avhandling benämner som utredningsärenden.

Dokumentation konstruerar bilder av barn

Det finns flera orsaker till att fortsatt problematisera det nuvarande förhållningssättet till polisanmälningar som pedagogiskt redskap och som medel för kommunikation mellan myndigheter. Det visar sig råda stor diskrepans mellan rektorers förhållningssätt till om, hur och när en polisanmälan ska göras när barn under 15 år begår oönskade handlingar. Den handlingsfrihet som råder för rektorer att avgöra vad som enligt 6 kap. 10 § SkoL är en "skälig" åtgärd vid förekomst av önskade handlingar och vad som ska polisanmälas eller inte, framkommer tydligt. Det finns en risk för att istället för att barn internaliserar samhällets rådande demokratiska värderingar och rättskänsla, internaliserar de den lokala skolledningens värderingar och känsla för vad som är rätt, varvid skillnader kan uppstå mellan barn beroende på vilken skola de går i. Rektorernas förhållningssätt till lämplig reaktion rör sig likt påföljdssystemet för straffbara barn mellan det rättsliga (straff, sanktion) och det sociala (stöd, vård). När rektorer kommunicerar med socialtjänst, polis och föräldrar med hjälp av polisanmälningar och inte uppnår samsyn kring ett problembärande barn riskerar barnets bekymmer att fastna i cirkelrapporteringen mellan utbildningssystemet, välfärdssystemet och rättssystemet. Varje system utgår i sin dokumentation från "sitt" perspektiv på barnets ansvarsförmåga, skuld, behov av stöd och vad som är den lämpligaste åtgärden för att motverka barnets icke önskvärda beteende. Skolverket (1999) förmedlar tillsammans med Rikspolisstyrelsen i sin handledning till skolpersonal att en polisanmälan är "egentligen bara en dokumentation av sakförhållanden". Men varje gång ett barns bekymmer dokumenteras i myndigheters utredningssystem konstrueras också nya bilder av barnet. Om barnet ses som skyddsvärt och i behov av socialt stöd eller som ett samhällshot, ett farligt barn som bör straffas, får i förlängningen avgörande betydelse för hur omgivningen kommer att bemöta barnet i fortsättningen och inte minst hur barnet kommer att uppfatta sig självt.

Referenser

- Andersson, U. & Mattsson, T. (2011) *Ungdomar i gäng – Social- och straffrättsliga reaktioner*. Malmö: Liber.
- Berg, G. (2013) *Att förstå skolan. En teori om skolan som institution och skolor som organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Boström, V. & Lundmark, K. (red.) (2012) *Skoljuridik*. 3 uppl. Stockholm: Liber.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2003) *I problembarnens tid – förnuftets moraliska ordning*. Stockholm: Carlssons.
- Carleheden, M. (2002) Fostran till frihet – Skolans demokratiska värdegrund ur ett habermasianskt perspektiv. *Utbildning & Demokrati*, 11(3): 43–72.
- Cederborg, A.-C. (2014) Kränkningar och trakasserier i skolan. I: A.-C. Cederborg & W. Warnling-Nerep (red.) *Barnrätt – En antologi*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Christie, N. (2005) *Lagom mycket kriminalitet*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Clevesköld, L., Thunved, B. & Thunved, A. (2014) *Samhället och de unga lagöverträdarna*. (5 uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Dnr. 2013/307-31. *Etikprövningsnämndens beslut*. Linköping: Etikprövningsnämnden.
- Estrada, F. (1999) *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Evaldsson, A. & Svahn, J. (2012) School bullying and the micro-politics of girls' gossip disputes. I: S. Danby & M. Theobald (red.) *Disputes in everyday life: Social and Moral orders of children and young people*. New York: Emerald.
- Goldson, B. (2002) Children, Crime and the State. I: B. Goldson, M. Lavalette & J. McKechnie (red.) *Children, Welfare and the State*. London: Sage Publications.
- Granath, S. (1998) *Väldet i Skolan polisanmäls men har det blivit grövre?* Apropå nr 5–6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Graneheim, U.H. & Lundman, B. (2004) Qualitative Content Analysis in Nursing Research: Concepts, Procedures and Measures to Achieve Trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2): 105–112.
- Hewitt, J. (2007) Ethical Component of Researcher – Researched Relationship in Qualitative Interviewing: *Qualitative Health Research*, 17(8): 1149-1158.
- Hollander, A. & Alexius Borgström, K. (2009) *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Isling, Å. (1988) *Det pedagogiska arvet. Kampen för och mot en demokratisk skola*. Stockholm: Sober Förlag.
- JO (1998) *En rektor vid en skola i Landskrona kommun har polisanmält en sjuårig elev*. Justitieombudsmannens direktiv, Dnr. 352–1998.
- Kerbs, J.J. & Jolley, J.M. (2007) The Joy of Violence: What about Violence is Fun in Middle School? *American Criminal Justice*, 32(1): 12–29.
- Kivivuori, J., Salmi, V. & Jouhki, V. (2013). [The Judicialization of Social Control – As Exemplified by the Propensity of Schools to Report Student Behaviors to the Police]. I: V. Hinkkanen & L. Mäkipää (red.) *Suomalainenkriminaalipolitiikka. Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön*. Helsingfors: University of Helsinki Law Faculty, Forum Iuris.
- Kivivuori, J. (2014) Understands in Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensivity Matter? *Crime and Justice*, 43(1): 289–340.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Levin, C. (1998) *Uppfostringsanstalten. Om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag.

- Lundén, A. & Näsman, E. (1980) *Elevvård – till vems bästa? En sociologisk närstudie av beslutsfattande i en grundskolas elevvård*. Stockholm: Prisma.
- Malterud, K. (2001) Qualitative research: standards, challenges and guidelines. *The Lancet*, 358 (9280): 483–488.
- Morrison, G. M., Redding, M., Fischer, E. & Peterson, R. (2006) Assessing School Discipline. I: S. R. Jimerson & M. J. Furlong (red.) *Handbook of School Violence and School Safety. From Research to Practice*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Oliver, C. & Candapa, M. (2007) Bullying and the politics of telling. *Oxford Review of Education*, 33(1):71–86.
- Ponnert, L. (2007) *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Institutionen för socialt arbete, Lunds universitet.
- Qvarsebo, J. (2006) *Skolbarnets fostran – enhetsskolan, agan och politiken om barnet 1946–1962*. Linköping: Tema Barn, Linköpings universitet.
- Ringrose, J. & Renold, E. (2010) Normative cruelties and gender deviants – The performative effects of bully discourses for girls and boys in school. *British Educational Research Journal*, 36(4): 573–596.
- Rutter, M., Maughan, B., Mortimore, P. & Ouston, J. (1979) *Fifteen Thousand Hours. Secondary Schools and their Effects on Children*. London: Open Books Publishing Limited.
- Sandin, B. & Sundkvist, M. (2014) *Barn, Barndom och samhälle – Svensk utbildningshistoria*. Malmö: Gleerups.
- Schiratzki, J. (2013) *Föräldransvar i välfärdsrätten – Om vårdnad, vårdnadstvist och barnskydd*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Skiba, R. & Peterson, R. (1999) The Dark Side of Zero Tolerance. Can Punishment Lead to Safe Schools? *Phi Delta Kappan International*, 372–382. http://curry.virginia.edu/uploads/resourceLibrary/dark_zero_tolerance.pdf (Hämtad 2012-10-10).
- Stigsdotter-Ekberg, M. (2010) *Dom kallar oss värstingar – Om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis*. Växjö: Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet i Växjö.
- Svensson, L. (2006) *Häktad eller omedelbart omhändertagen? – En studie om akuta frihetsberövanden av unga lagöverträdare*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Tärnfalk, M. (2007) *Barn och brott*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Tärnfalk, M. (2014) *Professionella yttranden – En introduktion till socialt arbete med unga lagöverträdare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Vainik, A. (2013) Use of School Related Police Reports Involving Minors in Sweden: In Accordance with the Best Interest of the Child? *International Family Law, Policy and Practice. Child Law in an International Context*, 1(1): 113–120.
- Vainik, A. (2016) Mobbing, kränkning eller brott? Konstruktioner och hantering av barns oönskade handlingar i den svenska grundskolan. *Retfærd, Nordisk Juridisk tidskrift*, 39 (1/152): 59–72.
- Wahlgren, P. (2014) *De laglydiga. Om skolans brottförebyggande fostran*. Stockholm: Kriminologiska Institutionen, Stockholms universitet.
- Wästerfors, D. (2014) *Lektioner i motvind. Om skola för unga på institution*. Malmö: Égalité.
- Östberg, F. (2010) *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Lag och offentligt tryck

AFS 1993:2 *Föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

BRÅ (2008) *Barn som begått brott: Socialtjänsten och polisens åtgärder*. Rapport 2008:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (2014) *Brott begångna av barn. En utvärdering av ändringarna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år*. Rapport 2014:20. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Lgr 11. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.

LpO94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklasser och Fritidshemmen 1994.

Proposition 2005/06:38 *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling*.

Proposition 2007/08:95 Ett starkare skydd mot diskriminering.

Proposition 2009/10:105 Barn under 15 år som misstänks för brott.

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet.

SFS 1962:700 Brottsbalk

SFS 1964:167 Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

SFS 1974:152 Kungörelse om beslutad ny regeringsform

SFS 1984:387 Polislag

SFS 2001:453 Socialtjänstlag

SFS 2010:800 Skollag

Skolverket (1999) *Ska vi ringa polisen? Vad gäller när en elev begår en handling som kan uppfattas som ett brott?* Stockholm; Skolverket & Rikspolisstyrelsen.

Skolverket (2011) *Nolltolerans mot diskriminering och kränkande behandling. Lagens krav och huvudmannens ansvar*. Stockholm: Skolverket.